

Geopolitieke overlevingslessen uit het cyberdomein

Hugo Vijver MA*

Sinds afgelopen zomer hoorden we bekende geluiden uit de hoek van de Amerikaanse inlichtingendiensten, dat buitenlandse mogendheden zoals Rusland, China en Iran op heimelijke wijze probeerden de Amerikaanse verkiezingsinfrastructuur te saboteren en de uitkomst van de verkiezingen te beïnvloeden.¹ Vanzelfsprekend is de VS een belangrijk doelwit van Rusland en andere mogendheden. Er valt simpelweg veel te halen en beïnvloeding van het beleid van de VS of van de keuze voor een president kan wereldwijd een groot verschil maken. Maar wie denkt dat wij in Europa niet zo'n interessant doelwit zijn voor strategisch misbruik door wereldmachten, vergist zich. Ook in Europa valt veel te halen: een grote, kapitaal-krachtige interne markt, kennis en innovatie, terwijl interne verdeeldheid en sociale onrust brandstof zijn voor de machtspositie van andere mogendheden. Caroline de Gruyter waarschuwde in *NRC Handelsblad* dat assertieve wereldmachten Europa willen verzwakken. De Turkse president Erdogan chanteert Europa met het doorlaten van vluchtelingen, de VS trekt militairen uit Duitsland terug, Rusland verspreidt desinformatie over het coronavirus en China duwt ons Huawei door de strot. De Gruyters conclusie – de enig juiste – is dat Europa niet meer op anderen kan rekenen en zijn geo-

politieke zaken in het vervolg zelf zal moeten regelen.² De vraag is: hoe moet Europa dat doen? De Gruyter geeft ook hier een zinnig advies over als ze verwijst naar de Russische president Poetin: 'Als we niet willen vechten, prima. Maar laten we dan op zijn minst iets anders doen: man en paard noemen, ophouden met wegduiken (...), alsmaar 'dialogoek zoeken' om hem niet te tarten – dit verandert zijn gedrag niet.'³

We hoeven inderdaad ook niet meteen te vechten, als met vechten conventionele oorlogvoering bedoeld wordt. Dat is hopeloos ouderwets en veroorzaakt altijd onevenredig veel leed en schade, vooral bij mensen die niets met het conflict te maken hebben. Maar vechten kan ook anders. Man en paard noemen is ook een goed idee, helemaal bij de imago-gevoelige leiders van autocratische wereldmachten die zich agressief aan de wereld opdringen als prima alternatief voor het Westen. We kunnen voor beide zaken – vechten en man en paard noemen – inspiratie opdoen in het cyberdomein. Om dat te illustreren gaan we kort terug in de tijd.

Persistent engagement

In het voorjaar van 2019 maakte een delegatie van Buitenlandse Zaken en Defensie een rondje Washington, om met partijen als Defensie, FBI, Justitie en het State Department te praten over ontwikkelingen in en samenwerking op het gebied van cyber. In het Pentagon werd met enkele leiders van het US Cyber Command (het Amerikaanse krijgsmachtsdeel verantwoordelijk voor inzet in het cyberdomein) en onderminister voor cyberbeleid Ed Wilson het nieuwe visiedocument van het Command, *Achieve and Maintain Cyberspace Superiority*, besproken. Wilson legde, met veel jargon maar overtuigend, uit dat

* De auteur is senior adviseur bij de Bestuursstaf van het ministerie van Defensie.

1 Zie bijvoorbeeld 'Statement by NCSC Director William Evanina: Election Threat Update': <https://www.dni.gov/index.php/newsroom/press-releases/item/2139-statement-by-ncsc-director-william-evanina-election-threat-update-for-the-american-public> (7 augustus 2020) en de briefing voor het Amerikaanse Congres door FBI-directeur Chris Wray op 17 september 2020: <https://www.axios.com/fbi-director-russia-election-ac152f12-a992-4882-8677-b7d5d16dc918.html>.

2 Caroline de Gruyter, 'Corona brengt EU-landen nader tot elkaar', in: *NRC Handelsblad*, 11 september 2020.

3 Caroline de Gruyter, 'We moeten Poetin nu krachtig veroordelen en bestraffen', in: *NRC Handelsblad*, 4 september 2020.

de *strategic environment* fundamenteel gewijzigd is. Met name Rusland en China halen steeds meer strategisch voordeel uit hun optreden onder het traditionele niveau van gewapend conflict, waar het cyberdomein zich uitstekend voor leent. De VS heeft hier te lang geen antwoord op gehad. Kern van het verhaal was dat het cyberdomein wordt gezien als een domein van *persistent engagement*, vrij vertaald aanhoudend treffen, of aanhoudende wrijving. Waar in de traditionele domeinen direct militair conflict met de VS veelal uit de weg wordt gegaan, zijn er in het cyberdomein juist voortdurend botsingen met strategische tegenstanders. Het US Cyber Command heeft zich daarom ten doel gesteld aanvallen in het cyberdomein voortaan te stoppen door zo dicht mogelijk bij de oorsprong actief te verdedigen. De timing kon niet mooier zijn, want een dag eerder stond breed in de Amerikaanse pers uitgemeten dat het US Cyber Command een Russische trollenfabriek, die het voorzien gehad zou hebben op de tussentijdse verkiezingen van eind 2018, met een digitale aanval offline had gehaald.⁴ De visie was daarmee in praktijk gebracht. In het verlengde van het gesprek roemde Wilson de persconferentie van minister Bijleveld in oktober 2018, waarin ze bekendmaakte dat de MIVD een hackoperatie van de Russische militaire inlichtingendienst GRU in Den Haag had weten te voorkomen. Niet zonder gevoel voor drama, maar geheel terecht, noemde Wilson deze man-en-paard-actie 'very powerful' en 'the best ever orchestrated response'.

Verworvenheden cyberdomein breder trekken

Ik ben van mening dat bovenstaande laat zien dat we twee lessen kunnen trekken uit de mogelijkheden die het cyberdomein biedt: we hoeven bij serieus 'terugslaan' niet meer te denken aan conventioneel-militaire actie en je móét op een gegeven moment terugslaan om je grenzen aan te geven. Effectief terugslaan kan zonder geweld; zie de trollenfabriek die geheel in virtueel puin lag of de persconferentie van minister Bijleveld, die voor het oog van de wereld het Kremlin ter verantwoording riep. Dat moeten we vaker doen. Daarom is het goed dat, na de schaamteloze vergiftiging van de Russische oppositieleider Navalny, in Duitsland en daar-

Een van de lessen uit het cyberdomein: je móét op een gegeven moment terugslaan om je grenzen aan te geven

buiten de discussie nu echt is losgekomen over sancties tegen Poetin door het gasleidingproject Nord Stream 2 op te schorten of helemaal te stoppen. Als Poetin ergens gevoelig voor is, is het voor harde maatregelen die de Russische belangen direct en hard treffen. Of, zoals de voorzitter van de Buitenlandcommissie van de Bondsdag, Norbert Röttgen, zo treffend zei: 'Die einzige Sprache, die Putin versteht, ist eine der Härte'.⁵

Laten we de verworvenheden van het jonge cyberdomein breder trekken. Dus meer persconferenties graag waar met overtuigend bewijs man en paard wordt genoemd, en consequent (persistent) serieuze tegenmaatregelen (engagement) onder de drempel van gewapend conflict. Veel meer opties heeft Europa helaas niet om niet vermorzeld te worden door de wereldmachten. ■

4 Zie onder meer *The Washington Post*, 'U.S. Cyber offensive aimed to safeguard November elections', 27 februari 2019.

5 Zie onder meer: *Welt.de*, 'Nord Stream 2 muss unbedingt fertig gebaut werden', 3 september 2020: <https://www.welt.de/politik/ausland/article214938854/Fall-Alexej-Navalny-Nord-Stream-2-muss-unbedingt-fertig-gebaut-werden.html>.

Herbewapen het Korps Nationale Reserve

Mr. S.A. Wiegman*

Stel dat een groep luchtmobiele collega's wordt opgeleid tot het operationeel kunnen bemannen van een Leopard 2A6. Ongetwijfeld zal die groep militairen de opleiding succesvol afronden, waarna deze tank kan worden toegevoegd aan het luchtmobiele arsenaal. Bij een *air assault*-inzet ontstaan echter direct praktische problemen. Hoewel het 120mm-kanon indrukwekkend oogt en verbluffende vuurkracht kan leveren, zit het danig in de weg bij de uitvoering van een luchtmobiele opdracht. Sterker nog: het kan de uitvoering van de opdracht belemmeren. Niet voor niets verkiest de Luchtmobiele Brigade daarom een Luchtmobiel Speciaal Voertuig (LSV)¹ boven een tank: wendbaarheid verhoogt de slagkracht van een *air assault*-inzet meer dan vuurkracht. Voor een soortgelijke afweging staat het Korps Nationale Reserve (Natres).

Allereerst moet ik een illusie uit de wereld helpen. De Natres is niet opgeleid op een LSV of een gevechtstank; dat zou ook niet passen bij de taakstelling van reservisten. De primaire taakstelling van de Reservist Militaire Taken vat ik gemakshalve samen met het bewaken en beveiligen van wat ons dierbaar is. Het wapen waarmee hij of zij dat moet doen is de Colt C7, dat als persoonlijk wapen aan de reservist is gekoppeld. Maar wat de gevechtstank is voor een *air assault*-operatie, is de C7 voor een bewakings-

en beveiligingstaak: ongeschikt. Ik zal dat toelichten.

Korte afstand

Doorgaans is de inzet van de Natres in een laag geweldsspectrum en met een intensief contact met burgers. Daar ligt ook de kracht van reservepersoneel: zij komen uit de dagelijkse maatschappij en kunnen daarmee dus excellent communiceren. Omdat optreden soms bewapend is, vergt het reservistenoptreden wel een zekere doortastendheid en daarvoor zijn onder meer geweldsmiddelen noodzakelijk. Een persoonlijk wapen is daarvoor een geschikt instrument. Maar mijn pijnpunt is het (enkele) soort wapen. De C7 kan tot op honderden meters nauwkeurig schade aanrichten en past daarom niet bij het directe contact dat de Natres onderhoudt met burgers. Dat directe c.q. onderlinge contact is namelijk veelal op fysiek korte afstand van elkaar. Die korte afstand is relevant. In andere situaties, waarin eventueel gebruik van het wapen noodzakelijk lijkt, zal de reservist zich terugtrekken. Een grotere afstand, van laten we aannemen driehonderd meter, past immers niet in de bewakings- en beveiligingstaak. De crux zit daarin dat als de reservist in het uiterste geval gericht vuur moet uitbrengen, dat alleen kan met het persoonlijke wapen. En dat wringt met de eis van subsidiariteit.²

Karabijn en pistool

Het subsidiariteitsbeginsel houdt in dat het subversieve element wordt geneutraliseerd met een zo min mogelijk schadelijk middel. Daar hangt het proportionaliteitsbeginsel mee samen: het geweld wordt gestopt zodra het doel bereikt is.³ In dat tweede beginsel wordt de reservist continu getraind, maar bij het eerste heeft de reservist niet of nauwelijks keuze. Op het

* De auteur is als geweerbeschutter werkzaam bij het Korps Nationale Reserve en in zijn civiele functie jurist bij de Rijksoverheid. Deze column is op persoonlijke titel geschreven.

1 Luchtmobiel Speciaal Voertuig: een speciaal voor de genoemde brigade ontwikkeld open en licht terreinvoertuig, geschikt voor uiteenlopende operationele taken.

2 De juridische fijnproever heeft gelijk dat dit standpunt jegens een eventuele strafbaarstelling van de reservist uiteraard genuanceerder ligt en onder meer zal afhangen van de omstandigheden van het moment. Voor nu is van belang dat, zoals verderop in de tekst wordt betoogd, de reservist geen keuze heeft in het gebruik van een (geschikt) persoonlijk wapen.

moment dat gericht vuur uitbrengen noodzakelijk is, kan de reservist dat enkel met de C7; een geweer met een lange loop. Een wapen dat, op korte afstand, niet noodzakelijkerwijs het minst schadelijk is. Er zijn lichtere vuurwapens die geschikter zijn om de taakstelling van de Natres te ondersteunen. Zo is de Natres volgens mij beter af met een combinatie van een geweer met het Glock-pistool. Als geweertype pleit ik voor de C8-karabijn. Dit compacte geweer biedt meer praktische bewegingsvrijheid, continueert de robuuste uitstraling van de reservist⁴ en is voldoende geschikt voor (vuur)contact op korte afstand. Een stap in de goede richting qua subsidiariteit is de toevoeging van het pistool aan de wapenuitrusting van de reservist. Het pistool biedt namelijk uitkomst voor (vuur)contact op zeer korte afstand.⁵ Door de reservist de keuze te geven en te trainen in het gebruik van deze geweldsmiddelen, kan het beginsel van subsidiariteit worden toegepast. Niet alleen de reservist ter plaatse heeft dan die keuze: bij de bevelsuitgifte kan het kader meer rekening houden met het verwachte dreigingsbeeld, waarop de bewapening van de manschappen kan worden aangepast. Afhankelijk van het soort opdracht de bewapening kunnen bepalen vergroot de inzetbaarheid van de Natres.

Open debat

In de praktijk dragen de karabijn en het pistool bij aan een verhoogde wendbaarheid van de reservist. De Natres zal veelal opereren op korte afstand van burgers en een praktisch voorbeeld hiervan is het bemannen van een verkeerssluis door reservisten. Bij alle aspecten binnen een verkeerssluis is de C7 *too much* en onwerkbaar. Nog afgezien van de krassen die dat wapen veroorzaakt op het voertuig zodra met de bestuurder wordt gesproken – wat niet meewerkt aan het de-escalerend optreden – moet, zodra een dreiging zich voordoet, eerst een significant aantal passen achterwaarts worden gezet om het vuurwapen eventueel te kunnen gebruiken. Hiermee gaat essentiële tijd verloren en dat kan de reservist zich op dat moment niet veroorloven. Het pistool kan hier uitkomst bieden. Daarbij geeft het pistool, als vuurcontact noodzakelijk is, meer kans op een informatief gesprek met het subversief element nadien.

De C8, gecombineerd met het Glock-pistool, biedt de Natres meerdere voordelen

Mijn verwachting is dat uit een grondige analyse zal blijken dat de C7 ook voor de overige taken van de Natres ongeschikt zal zijn.

De C8, gecombineerd met het pistool, biedt de Natres voordelen qua uitstraling, in de praktische uitvoering en op juridisch vlak. De C7 is zoals de gevechtstank: zodra je de capaciteit bij je hebt, zal je deze moeten gebruiken als dat noodzakelijk is; optimaal is het echter niet. Ik hoop dat deze column uitnodigt tot een open debat over de bewapening van de Natres. Volgens mij is er, na een eerlijke, kritische blik, verbetering mogelijk. ■

- 3 De genoemde beginselen zijn hier benaderd vanuit het nationaal (militair) strafrecht.
- 4 Sterker nog: het dragen van het pistool 'op de man', naast de karabijn voor de borst, kan een robuuster voorkomen opleveren dan enkel het dragen van de C7.
- 5 Het inwisselen van de C7 voor de C8 draagt niet *per se* bij aan de subsidiariteit, want beide geweertypen maken immers gebruik van munitie met hetzelfde kaliber. De toevoeging van het pistool zorgt ervoor dat er keuze is voor gebruik van een minder krachtig vuurwapen. Een uitwerking over de ballistische kenmerken hoe welk vuurwapen omgaat met welke munitie, laat ik over aan een wapenspecialist.